

Dialektološke poti Zinke Zorko – kraji, metode, spoznanja

Jožica Škofic

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, II. razred za filološke in literarne vede, Novi trg 3, SI 1000 Ljubljana; ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 4, SI 1000 Ljubljana; Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Titov trg 5, SI 6000 Koper, jozica.skofic@zrc-sazu.si

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2023.2>

ISBN 978-961-286-694-5

Akademikinja Zinka Zorko je četrta dialektologinja v vrsti članov SAZU. Njene dialektološke raziskovalne poti so večinoma potekale po krajih na območju koroških, štajerskih in panonskih narečij, raziskave govornega narečnega jezika pa je ob različnih priložnostih dopolnjevala s preučevanjem narečnih elementov v zgodovinskih dokumentih in leposlovju. V prispevku je posebna pozornost namenjena t. i. mariborski dialektološki šoli in načinu predstavitve narečij in krajevnih govorov v njenih delih.

Ključne besede: Zinka Zorko, mariborska dialektološka šola, koroška narečja, štajerska narečja, panonska narečja

Academician Zinka Zorko is the fourth dialectologist in the line of SAZU members. Her dialectological research journeys mostly took place in the areas of the Carinthian, Styrian and Pannonian dialects. On various occasions, she supplemented her research of the spoken dialect by studying dialect elements in historical documents and literary texts. This paper pays special attention to the so-called Maribor dialectological school and how the dialects are represented in her works.

Key words: Zinka Zorko, Maribor dialectological school, Carinthian dialect group, Styrian dialect group, Pannonian dialect group

Uvod¹

Akademikinja Zinka Zorko je četrta dialektologinja v vrsti članov Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), kjer je nadaljevala delo

¹ Prispevek je nastal v okviru programa Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju (P6-0038, 1. 1. 2004–31. 12. 2021) in projekta i-SLA – Interaktivni atlas slovenskih narečij (L6-2628, 1. 9. 2020–31. 8. 2023), ki ju sofinancira ARRS.

Frana Ramovša, Tineta Logarja in Jakoba Riglerja.² Dialektologija – veda o narečjih je (bila) vse od ustanovitve ljubljanske univerze in SAZU ena temeljnih ved slovenskega jezikoslovja. Fran Ramovš (1890–1952)³ je s svojimi raziskavami zgodovinskemu jezikoslovju in dialektologiji postavil trdne metodološke temelje, njegov učenec in naslednik Tine Logar (1916–2002)⁴ je bil prvi in najširši raziskovalec slovenskih narečij in krajevnih govorov iz mreže *Slovenskega lingvističnega atlasa* (SLA), ki ga je leta 1934 zasnoval Ramovš, in s sodelavcem Jakobom Riglerjem (1929–1985)⁵ prav na osnovi raziskav za SLA posodobil Ramovševo karto slovenskih narečij.

Tudi raziskovalne poti akademikinja Zinke Zorko so bile ves čas dialektološko obarvane – temeljitim raziskavam koroških narečij so sledile še raziskave štajerskih in panonskih narečij, s čimer je obogatila naše poznavanje severovzhodnih narečij slovenskega jezikovnega prostora, z njihovim opisom pa v marsikateri podrobnosti pripomogla k natančnejši klasifikaciji slovenskih narečij in njihovemu prikazu na narečni karti.

Raziskave koroških narečij v domači Dravski dolini

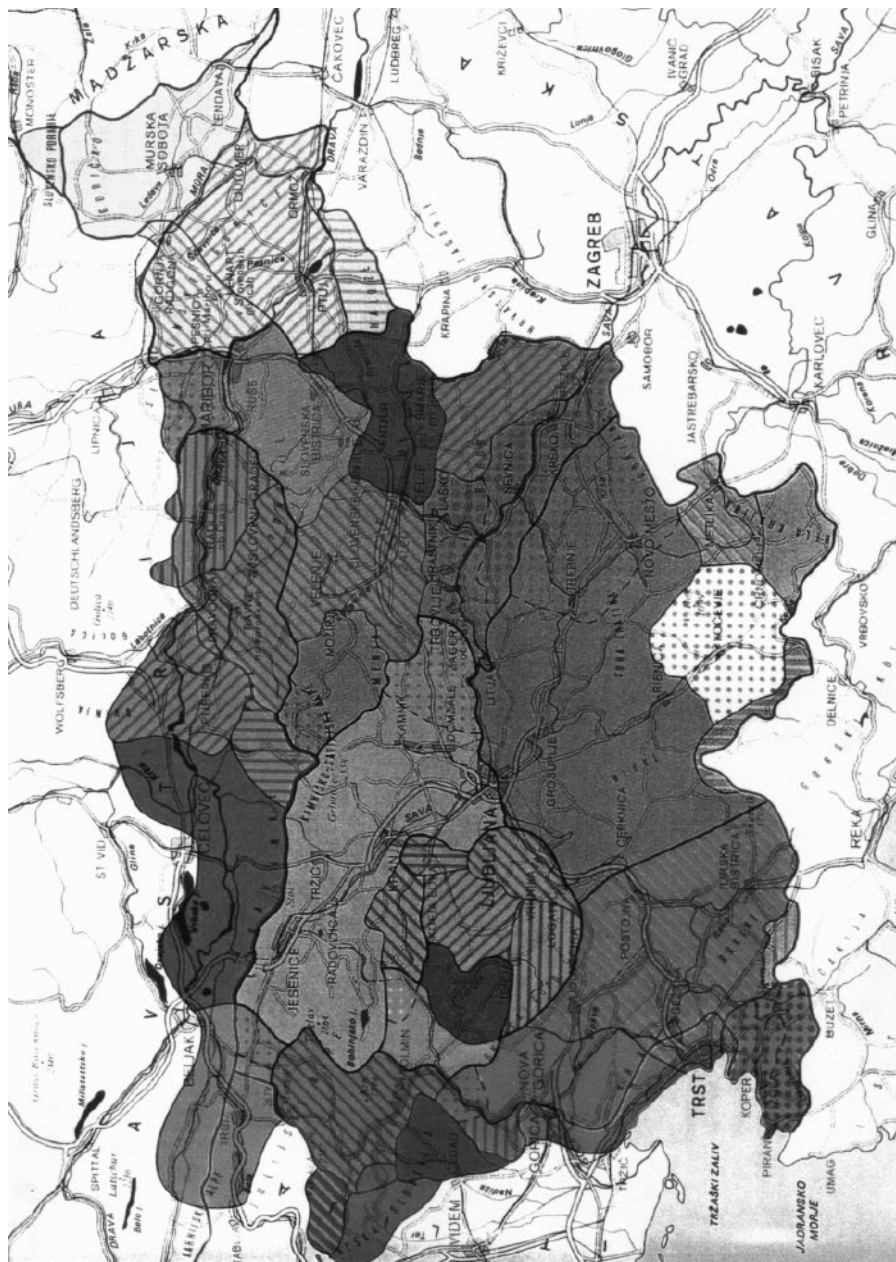
V diplomskem delu je raziskala govor svojega rojstnega kraja Spodnje Kaple na Kozjaku, v magistrskem delu se je posvetila domačemu severnopohorsko-remšniškemu narečju zahodno od Ruš do Vuzenice na stiku s (štajerskim) kozjaškim podnarečjem. Sledilo je še bolj poglobljeno raziskovanje koroškega podjunskega in severnopohorsko-remšniškega narečja

² Tudi več sedanjih dopisnih članov II. razreda za filološke in literarne vede SAZU je svoje raziskovalno delo posvetilo slovenskim narečjem, med njimi: Ludvik Karničar z univerze v Gradcu (slovenska koroška narečja v Avstriji), Liliana Spinozzi Monai z Univerze v Vidmu (slovenska narečja v Furlaniji) in Johannes Steenwijk z Univerze v Padovi (rezijansko narečje).

³ »Dr. fil., redni profesor za fonetiko in zgodovino slovenskega jezika na Univerzi v Ljubljani. Redni član od 7. oktobra 1938; načelnik filozofsko-filološko-historičnega razreda od 28. januarja 1939 do 31. januarja 1940; glavni tajnik AZU oz. SAZU od 11. julija 1942 do 19. maja 1950; upravnik Inštituta za slovenski jezik; predsednik SAZU od 19. maja 1950 do smrti.« (<https://www.sazu.si/clani/fran-ramovs>, dostop 5. 1. 2022.)

⁴ »Dr. filozofije, redni profesor za dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika Filozofske fakultete UL in njen zaslužni profesor. Izredni član od 13. marca 1972, redni član od 24. aprila 1981. Tajnik II. razreda SAZU od 5. marca 1975 do 31. oktobra 1979.« (<https://www.sazu.si/clani/valentin-logar>, dostop 6. 1. 2023)

⁵ »Dr. filoloških znanosti, znanstveni svetnik v Inštitutu za slovenski jezik ZRC SAZU. Izredni član od 23. maja 1985.« (<https://www.sazu.si/clani/jakob-rigler>, dostop 6. 1. 2023)

Slika 1: Tine Logar, Jakob Rigler: *Karta slovenskih narečij*, 1983

v dravskem obmejnem hribovju od Ojstrice nad Dravogradom do Duha na Ostrem vrhu v okviru doktorske disertacije. Razprave o koroških narečnih govorih v Dravski dolini je (skupaj z obravnavo štajerskih govorov Dravske doline vse do Maribora) strnila v monografiji *Narečna podoba Dravske doline* in z njo postavila temelje t. i. mariborske dialektološke šole,⁶ v kateri so se izoblikovali številni jezikoslovci, ki danes nadaljujejo dialektološke in jezikovnozgodovinske raziskave Zinke Zorko: Marko Jesenšek, Bernard Rajh, Mihaela Koletnik, Melita Zemljak Jontes, Drago Unuk, Alenka Valh Lopert.

Kakšen je (bil) torej način predstavitve narečij in krajevnih govorov v delih Zinke Zorko? Njene dialektološke razprave, pa najsi gre za monografije ali članke, izkazujejo avtoričin pedagoški čut, s katerim naslovnikom predaja svoja spoznanja – geografskemu in zgodovinskemu orisu sledi jezikoslovna obravnava posameznih krajevnih govorov, tej pa sinteza z izpostavljenimi temeljnimi novimi spoznanji, ki jih je prinesla v delu predstavljena raziskava. Pregled njenih jezikoslovnih del in dialektoloških raziskav njenih učencev (ne le doktorantov in magistrantov, ampak tudi

⁶ »Natančno in dobro pripravljeno pedagoško delo je napovedovalo tudi prepoved slovenske dialektologije. Akademikinja Zinka Zorko ga je v zrelem raziskovalnem obdobju suvereno izpeljala v svoji, t. i. mariborski dialektološki šoli, ki ima središčno mesto v njenem življenju in znanstvenoraziskovalnem delu. Kdo med slovenskimi univerzitetnimi profesorji se danes lahko predstavlja s svojo "šolo"? Le malo jih je takih med slovenskimi znanstveniki in slovenskimi akademiki – mariborska dialektološka šola Zinke Zorko je ena izmed takih. Uči nas, da jezika ne smemo in ne moremo deliti na "lepo" in "pravilno" knjižno normo in "grda" in "napačna" narečja; [...] Mariborska dialektološka šola Zinke Zorko tako pred nami riše nov dialektološki zemljevid Slovenije, ki nastaja ob upoštevanju vsega pozitivnega v dosedanjih raziskavah, ponuja pa nova, na terenu odkrita in z najsodobnejšim znanstvenim aparatom raziskana jezikoslovnna dejstva.« (Jesenšek, Koletnik 2009: 7)

»V monografiji (*Večno mladi Htinj*, op. Škofic) so predstavljena tista področja iz slovenskega jezika, po katerih je mariborska slovenistika danes prepoznavna v slovenskem in prisotna tudi v mednarodnem prostoru. Na prvem mestu sta vsekakor zgodovina slovenskega jezika in dialektologija (znana mariborska dialektološka šola), področji, na katerih je mariborska slovenistika vodilna v državi in, ker gre za nacionalno vedo, tudi v svetu.« (Jesenšek 2012: besedilo na zavihku); <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/106>, dostop 8. 1. 2023).

»Bila je edina znanstvenica v Sloveniji, ki je ustanovila svojo šolo, t. i. mariborsko dialektološko šolo, v kateri je skupaj s svojimi učenci odločilno vplivala na razvoj evropske dialektologije.« (Jurič 2019: <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/106>, dostop 8. 1. 2023). »V njeni mariborski dialektološki šoli nastajajo slovnice posameznih govorov, ki razlagajo narečno mnogovrstnost slovenskega jezika, dialektološke raziskave belih lis na karti narečnih značilnosti slovenskega jezika pa zarisujejo nove natančnejše narečne meje.« (Jesenšek 2016: 7)

številnih diplomantov, ki so raziskovali svoje domače govore), kaže, da gre za sistematične, sistemske opise krajevnih govorov na vseh jezikovnih ravneh: glasoslovne značilnosti so navadno predstavljene z metodo fonološkega opisa; na oblikoslovni ravni so najpogosteje izpostavljene posebnosti pregibnih besednih vrst, zlasti v primerjavi s knjižnim jezikom; običajno so prikazane tudi izrazitejše skladenjske značilnosti govorjenega narečja. Dragocena so v fonetični transkripciji zapisana ponazarjalna besedila, ki jih je na različnih strokovnih srečanjih obogatila še v videopredstavitvijo narečnega govora. V mnogih prispevkih je pomemben delež namenila še predstavitvi lokalnega narečnega besedja, kar predstavlja bogat vir za uvrstitev te leksike v vseslovenski narečni slovar.

Raziskava krajevnih govorov med Rušami in Vuzenico predstavlja prvo temeljito raziskavo severnopohorsko-remšniškega narečja koroške narečne skupine. V njej so predstavljeni naglas, dolgi in kratki naglašeni ter nenaglašeni vokalizem ter konzontizem (z zvočniki in nezvočniki) na Činžatu, pri Lovrencu na Pohorju (SLA T054), na Ribnici na Pohorju (SLA T053) in pri Svetem Primožu na Pohorju (SLA T050).⁷ Fonemski sistem je pojasnjen s prikazom distribucije fonemov in njihovih alofonov ter s predstavitvijo izvora posameznih fonemov v praslovanščini.

Oblikoslovje je prikazano po vzorcu iz slovnice slovenskega knjižnega jezika, tj. samostalniki 1. in 2. ženske sklanjatve, 1. moške sklanjatve in 1. srednje sklanjatve (vse tudi z opombami o premenah osnove ob pregibanju), pridevniki z osnovno sklanjativjo, predstavitvijo določne in nedoločne oblike ter stopnjevanja, osebni, svojilni, kazalni in vprašalni zaimki z njihovim pregibanjem, prav tako glavni števnik, podrobneje je predstavljen še glagol s spreganjem vzorčnega glagola *delati* v povednem in velelnem naklonu ter opozorilom na značilne končnice (npr. *-ma* v 1. osebi dvojine, *-ta* v 2. in 3. osebi dvojine ter *-te* v 2. osebi množine); ostali glagoli so predstavljeni s pregibanjem po posameznih vrstah in razredih, izpostavljena je še raba nedoločnika, namenilnika in deležnikov. Predstavljene so tudi nepregibne besedne vrste, tj. prislov, predlog, veznik in medmet, ponekod še členek.

Narečna skladnja je predstavljena z značilnostmi govorjenega (oz. »pogovornega«) jezika, v katerem prevladujejo »prosti stavki« in priredja, razen vzročnega, pogoste ponovitve, zaznamovan besedni red, neizpolnjenost skladenjskih vzorcev ipd. (Zorko 1995: 79). S ponazarjalnimi primeri so

⁷ Krajevni govor SLA T051 Vuzenica v tej monografiji ni posebej predstavljen, po vprašalnici za SLA ga je leta 1959 zapisal Drago Vobovnik.

prikazane še značilnosti narečne zgradbe različnih vrst prirednih in podredno zloženih povedi.

Sinhroni predstavitvi severnopohorskih govorov sledi diahroni »[p]odroben pregled različnega razvoja posameznih vokalov na severnem Pohorju« (Zorko 1995: 86) s sklepno ugotovitvijo, da so vokalni sistemi mnogo manj enotni kot razvoj konzonantov, ki kažejo bolj arhaično podobo. Za morfološki razvoj pa v teh govorih ugotavlja preplet koroških in štajerskih pojavov.

Na podoben način so v tej monografiji predstavljeni tudi koroški krajevni govori na levem bregu Drave med Ojstrico nad Dravogradom in Duhom na Ostrem vrhu – gre za krajevne govore Ojstrice, Pernic (SLA T049), Remšnika in Kaple (Zgornja Kapla, SLA T055).⁸ Remšniški del severnopohorsko-remšniškega narečja je zaradi razlik v nekaterih razvojih dolgih in kratkih samoglasnikov, npr. polglasnika in *ɛ*, poimenovala podnarečje (Zorko 2009: 83). Z remšniškim krajevnim govorom, ki zajema tudi nekaj sosednjih vasi, je Zinka Zorko predstavila značilnosti severnopohorsko-remšniškega narečja na levem bregu Drave in ga dopolnila še z opisom vzhodnokoroškega govora Kaple na Kozjaku, ki je »zadnji kraj s koroškim vokalnim sistemom, ki meji na duhovsko faro, kjer je izhodiščni samoglasniški sistem štajerski« (Zorko 1998: 194).

Predstavitev glasoslovne, oblikoslovne in skladenjske ravnine ojstriškega govora koroškega podjunskega narečja⁹ (kamor je v tej razpravi uvrščen tudi krajevni govor Libelič, SLA T041) je zaokrožena s poglavjem o njegovih besedotvornih značilnostih. Predstavljeni so besedotvorni načini tvorjenja samostalnikov in pridevnikov ter njihovi besedotvorni pomeni. Opis krajevnega govora Pernic, SLA T049 na glasoslovni in oblikoslovni ravnini pa je dopolnjen še s predstavitvijo vokalizma na Muti ter prikazom besedotvorja v perniškem govoru. Podjunsko narečje je v tej monografiji ponazorjeno s fonetično transkribiranim besedilom z Brezovca.

Zinka Zorko je narečja koroške narečne skupine raziskovala tudi v naslednjih letih in nekaj prispevkov o njih (ponovno) objavila v svoji tretji

⁸ Krajevni govor SLA T052 Radlje ob Dravi v tej monografiji ni posebej predstavljen, po vprašalnici za SLA ga je leta 1959 zapisala Ana Renčelj.

⁹ Na Logar-Riglerjevi Karti slovenskih narečij je govor Ojstrice vrisan kot sestavni del mežiškega narečja. Natančna analiza tega govora na glasoslovni, oblikoslovni in besedotvorni ravnini kaže, da je to podjunsko narečje podobno podjunkskemu narečju v Strojni, saj se tudi na Ojstrici razvije dolgi polglasnik skupaj z nosnim *ɛ* v *a*, torej gre za pozno denazalizacijo in za skupen razvoj s polglasnikom. Tudi dolgi *a* se labializira v široki *o*. Takega razvoja *a-ja* pa mežiško narečje ne pozna. Podoben razvoj je potekal v Dravogradu, na Viču in čez Dravo v Libeličah. (Zorko 2009: 19)

monografiji *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govori*. Med govori podjunskega narečja je posebno pozornost posvetila govoru Strojne na Koroškem (opisala ga je po modelu svoje dialektološke šole), ki je zaradi stika z mežiškim narečjem izgubil tonemsko naglaševanje. Ugotovila je, da se govor Šentanela, SLA T040 precej razlikuje od podjunskega govora Strojne, zato ga označi kot prehodni¹⁰ podjunsko-mežiški govor. Vzhodnopodjunska govora na Pernicah in Mlakah, ki ju je na osnovi njunih glasoslovnih značilnosti izvzela iz remšniškega narečja, sta ob glasoslovnem in oblikoslovnem opisu predstavljena tudi z gozdarskim in lesarskim izrazjem, kjer so ob slovenskih izpostavljeni zlasti iz nemščine prevzeti strokovni izrazi, v razpravi o remšniškem narečju pa je posebno pozornost namenila stavbarskemu izrazju.

Posebno pozornost je v eni od razprav o koroškem mežiškem narečju posvetila še govoru Mislinje, SLA T048, »na vzhodni meji mežiškega narečja ob srednjesavinjskem in južnopohorskem narečju. Gre torej za vmesni govor med koroško in štajersko narečno skupino, ki je zlasti bistveno vplivala na današnjo jezikovno podobo mislinjskega govora.« (Zorko 2009: 21) Primerjava mislinjskega z dvema govoroma sosednjih štajerskih narečij, tj. krajevnim govorom Zreč (južnopohorsko narečje) in Gaberk (srednjesavinjsko narečje), je potrdila hipotezo, da je mislinjski krajevni govor štajerski, ne koroški.

Raziskave štajerskih narečij

Z raziskovanjem kozjaškega podnarečja (oz. severnoštajerskega podnarečja) v okolici Lučan, SLA T360, na Kapli na Kozjaku, SLA T055, in v Dravski dolini (med njimi zlasti krajevnih govorov Svetega Duha na Ostrem vrhu in Selnice ob Dravi) ter južnopohorskega narečja v Dravski dolini in na vzhodnih obronkih Pohorja vse do Maribora se je raziskovalna pozornost Zinke Zorko osredinila na štajerska narečja. Mejo med koroško in štajersko narečno skupino je po natančnih raziskavah krajevnih govorov v dravski dolini postavila na potok »Črmenica v Gradišču, [...] na sredi črmeniške grape se dvigne na Vurmat in se v bližini Fale pri Šturmu približa Dravi. Temeljna razlika med jugovzhodnim in severozahodnim delom tega slovenskega jezikovnega prostora je v najstarejših razvojih stalno dolgega jata

¹⁰ Za govore na narečnih jezikovnih mejah je nato uveljavila izraz *vmesna narečja* in *govori* (Jesenšek 2022: 16, 19–20).

in dolgega etimološkega *e* ter dolgega etimološkega *o* v dvoglasnika *ie* in *uo* ter *ei* in *ou*.« (Zorko 2009: 75)

Med štajerskimi narečji se je najprej posvetila raziskovanju severnoštajerskega kozjaškega podnarečja, kot se govori v Selnici ob Dravi in Bistriškem jarku (tudi za raziskovanje materialne in žive kulturne dediščine so dragoceni njeni opisi izrazja, povezanega z delovanjem žag venecijank, mlinov na vodni pogon in oglarjev v tem delu Dravske doline).

Ruški govor je Zinka Zorko opredelila kot severnoštajerski govor (na Logar-Riglerevi karti imenovan južnopohorsko narečje), sem pa je uvrstila še vzhodnopohorske krajevne govore Kopivnika, Hoč in Framata ter južnopohorska govora Zreč in Oplotnice. Med severnoštajerske govore je umestila tudi govor Miklavža na Dravskem polju, SLA T359, »ki se je nekaj stoletij razvijal skupaj s panonskimi narečji« (Zorko 2009: 150). Vse omenjene krajevne govore je predstavila na način, kot ga je uveljavila že s predstavitvami koroških krajevnih govorov.

Med krajevnimi govori srednještajerskega narečja je opisala govore v Šentrupertu nad Laškim (ta govor je na osnovi njegovih glasoslovnih značilnosti namesto k laškemu posavskemu narečju uvrstila k t. i. južnoštajerskim narečjem »s samo padajočo besedno intonacijo, z zgodaj podaljšanimi padajočimi akutiranimi samoglasniki, zato so se vsi kratki vokali podaljšali, dolgi pa diftongirali« (Zorko 2009: 161)) ter t. i. vzhodne govore srednještajerskega narečja, kamor je uvrstila krajevni govor v Strmcu pri Rogatcu, Žahenbercu pod Donačko goro in tudi govor v Humu na Sutli, SLA T408, »ki ima dolgi vokalni sestav enak kot govori okoli Rogatca« (Zorko 2009: 179), a ga hrvaška dialektologija sicer uvršča v gornjosutlanski dialekt kajkavskega narečja hrvaškega jezika.

Kozjansko-bizeljsko narečje štajerske narečne skupine je Zinka Zorka predstavila z opisi krajevnih govorov Lesičnega, Kapel, SLA T349, in Pišec, SLA T347, ter dokazala, da tudi to narečje v glasoslovnem razvoju ni enotno.

Raziskave panonskih narečij

S štajersko-panonskimi narečnimi prepletanji se je Zinka Zorka ukvarjala zlasti med raziskovanjem haloškega narečja (med drugim je v tem kontekstu opisala krajevne govore v Štatenbergu in Zgornji Sveči ter Žetalah, SLA T384, in jih primerjala z vzhodnoštajerskimi govori v okolici Rogatca).

Veliko pozornosti je namenila tudi raziskavam krajevnih govorov panonske narečne skupine. Raziskovala je spodnjeprleško narečje v krajih Šafarsko, Gibina, SLA T375, Razkrižje, pa tudi v Štrigovi na Hrvaškem, jugozahodni prleški govor v Lancovi vasi ter krajevne govore v Radomerščaku, na Gomili pri Kogu, Bišu, zgornjeprleški govor v Biserjanah, Vidmu, SLA T370, Ljutomeru in govor v Markovcih, ki ga je na osnovi razvoja dolgega *ę* in dolgega etimološkega *e* v dolgi široki *e*, zaradi česar se razlikuje od drugih prleških govorov in se približuje vzhodnemu haloškemu narečju, opredelila kot »mednarečni govor južno od Drave« (Zorko 2009: 252).

Dotlej slabo raziskano haloško narečje je opisala v monografiji *Haloško narečje in druge dialektološke študije*, z raziskavami pa nadaljevala tudi še kasneje. Tako je opisala krajevne govore v Zavrču, Cirkulanah, SLA T386, Leskovcu in Žetalah, SLA T384, ter v Veliki Varnici.

V raziskovanje slovenskogoriškega narečja je usmerila svojo učenko in naslednico Mihaelo Koletnik, sama pa je v razpravah nekaj pozornosti namenila predvsem krajevnim govorom Metave ter Zgornje Ščavnice in Črešnjevcev, SLA T368.

Zanimale so jo tudi značilnosti prekmurskega narečja – raziskala je govor Cankove, SLA T387, in opisala njegove glasoslovne, oblikoslovne in leksične značilnosti, posebno raziskovalno pozornost je namenila tudi prekmurskim govorom v Radgonskem kotu v Avstriji in v Porabju na Madžarskem (opisala je npr. krajevni govor Števanovcev, predvsem njegovo glasoslovno in oblikoslovno ravnino, ter leksiko v Andovcih).

Raziskave narečnih elementov v pisnih besedilih in stika severovzhodnih slovenskih narečij z drugimi jezikovnimi kodi

Raziskave govorjenega narečnega jezika je Zinka Zorko ob različnih priložnostih dopolnjevala s preučevanjem narečnih elementov v različnih zgodovinskih dokumentih in leposlovju, tako je med drugim raziskovala elemente koroškega narečja pri Prežihovem Vorancu (*Jamnica, Samorastniki, Solzice*), Luki Sienčniku (*Spomini*), Josipu Šašlju (krajevna imena), značilnosti prekmurskega narečja in prekmurskega knjižnega jezika v romanu *Garaboncijaš* Franceka Mukiča in v *Kalendarju Najsветеjšega srca Jezosovega* Franca Ivanocyja, prleškega narečja pri Volkmerju in Dajniku (*Kmet Izidor s svojimi otroki ino lydmí*) ter srednještajerskega narečja v krajevnem govoru Ponikve in v Slomškovem delu *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*.

Zanimali so jo tudi medjezikovni vplivi, npr. madžarsko-slovenski/prekmurski stik v Lendavi z okolico, tj. v Genterovcih ter Mostjeh in Kobilju, ter slovensko-nemški stik v Radgonskem kotu (po vprašalnici za SLA je npr. zapisala govor v kraju Žetinci – Sieldorf, SLA T414).

Z raziskovanjem mestnega govora Maribora na stičišču treh narečnih baz je zasnovala t. i. urbano dialektologijo, zanimal pa jo je tudi stik med narečjem in knjižnim jezikom.

Sklep

Mnogi od obravnavanih krajev, ki jih je Zinka Zorko obiskala in pisala o njihovih govorih, so del mreže *Slovenskega lingvističnega atlasa*, marsikatero od njenih raziskav pa so vzpodbudila tudi različna (spominska) znanstvena srečanja. Zinka Zorko se je v želji po karseda natančnem opisu obravnavanih narečij pogovarjala z mnogimi narečnimi govorci, katerih govore je vestno zapisovala in opisovala. V nadaljevanju naštevam kraje, katerih narečne govore je opisala v svojih dialektoloških razpravah.

Koroška narečna skupina:

- podjunsko narečje: Libeliče, Pernice, Mlaka, Muta, Brezovec, Ojstrica, Strojna;
- severnopohorsko-remšniško narečje: Činžat, Lovrenc na Pohorju, Ribnica na Pohorju, Sveti Primož na Pohorju, Remšnik, Ožbalt, Brezno, Podvelka;
- mežiško narečje: Mežica, Črna na Koroškem, Javorje, Šentanel, Kotlje, Pameče pri Slovenj Gradcu, Mislinja.

Štajerska narečna skupina:

- kozjaško podnarečje (severnoštajersko podnarečje): Sveti Duh na Ostrem vrhu, Selnica ob Dravi, Kapla na Kozjaku, Slemen, Lučane, Rošpoh;
- južnopohorsko narečje: Ruše, Smolnik (severnoštajerska govora), Hoče, Kopivnik, Fram (severnoštajerski vzhodnopohorski govori), Oplotnica, Zreče (severnoštajerska južnopohorska govora), Miklavž na Dravskem polju;
- srednještajersko narečje: Šentrupert nad Laškim, Ponikva, Strmec pri Rogatcu, Žahenberc pod Donačko goro, Hum na Sutli, Štatenberg, Zgornja Sveča, Šmarje pri Jelšah;

- srednjesavinjsko narečje: Gaberke;
- kozjansko-bizeljsko narečje: Pišece, Kapele, Lesično.

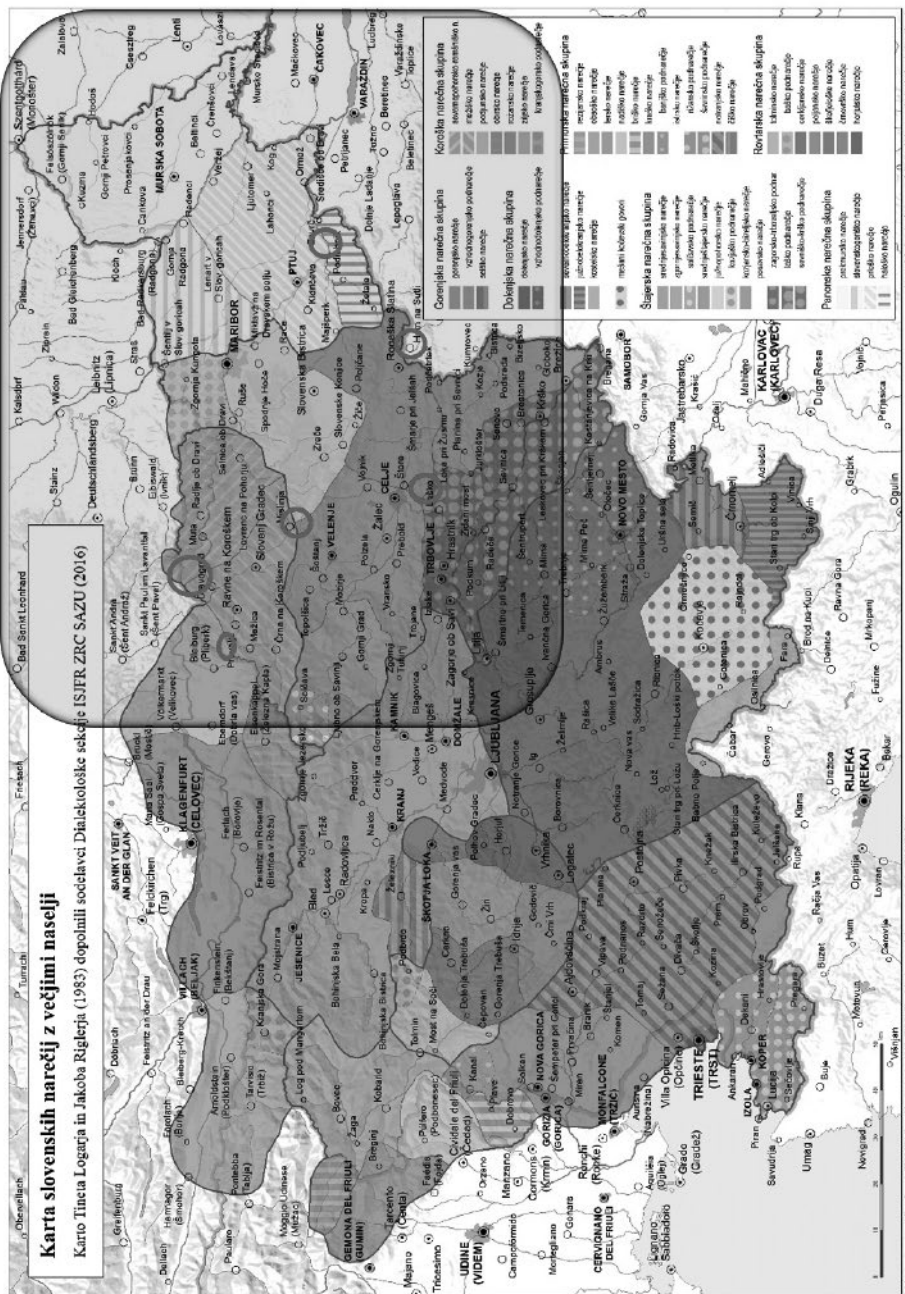
Panonska narečna skupina:

- prekmursko narečje: Žetinci, Gornji Senik, Števanovci, Andovci, Cancova, Kobilje, Mostje;
- haloško narečje: Veliki Vrh, Žetale, Čermožiše, Štatenberg, Zgornja Sveča;
- prleško narečje: Radomersčak, Gomila pri Kogu, Biš, Sestrže, Šafarsko, Lancova vas, Videm pri Ptuju, Markovci pri Ptuju, Biserjane, Ljutomer;
- slovenskogoriško narečje: Metava, Zgornja Ščavnica, Črešnjevci.

Za slovensko dialektologijo so pomembne tudi tiste poti dialektološkega raziskovanja, ki jih je Zinka Zorko prehodila posredno kot mentorica pri številnih diplomskih, magistrskih in doktorskih delih (prim. Kumin Horvat, Gostenčnik 2022: 30–52).

Zinka Zorko je s svojim raziskovalnim delom in pedagoškim zgledom postavila temelje mariborski dialektološki šoli. Izhajala je iz nerešenih vprašanj pri Ramovšu, Riglerju (npr. o daljšanju akuta), Logarju oz. »belih lis« na *Karti slovenskih narečij*. Narečne značilnosti je predstavljala sistematično po jezikovnih ravninah: fonološki (glasoslovne značilnosti so navadno predstavljene z metodo fonološkega opisa, predstavljene so temeljne naglasne značilnosti, med drugim jo je zanimalo (ne)daljšanje akutiranih samoglasnikov), morfološki (na oblikoslovni ravnini so najpogostejše izpostavljene posebnosti pregibnih besednih vrst, zlasti v primerjavi s slovenskim knjižnim jezikom), besedni (mnogim razpravam so priloženi različno urejeni slovarčki narečnih besed/dialektizmov, več raziskav je namenila prevzetemu besedju in narečnemu besedotvorju, zanimala so jo tudi lastna imena (npr. toponimi, hišna imena, priimki) in skladenjski (običajno so prikazane izrazitejše skladenjske značilnosti govorenega jezika, besedni red, zgradba zloženih povedi), nadaljnjo raziskavo besedilne ravnine severovzhodnih slovenskih narečij pa omogočajo v fonetični ali poenostavljeni narečni transkripciji zapisana ponazarjalna besedila.

O njenem načinu predstavitve posameznih krajevnih govorov je jezikoslovka Martina Orožen (1998: na zavihku platnic) v recenziji monografije *Haloško narečje in druge dialektološke študije* zapisala: »Raziskovanje, zapisovanje, analiza in sinteza poteka po slovenski metodologiji v narečjeslovju pa tudi po enotnih vprašalnicah. Vse gradivo se snema na kasete,

Slika 2: Karta slovenskih narečij, SLA 2.1, 2016, in območje intenzivnih dialektoloških raziskav Zinke Zorko z natančnejšimi razmejitvami narečij

tudi že videokasete, po prepisih nastajajo analize vseh jezikovnih ravnin in tudi slovarji po tematskih narečnih sklopih.«

S svojimi dialektološkimi potmi je Zinka Zorko nedvomno obogatila naše poznavanje severovzhodnih narečij slovenskega jezikovnega prostora, z njihovim opisom pa v marsikateri podrobnosti pripomogla k natančnejši klasifikaciji slovenskih narečij in njihovemu prikazu na narečni karti.

Literatura

Marko JESENŠEK, 2012: (Besedilo na zavihku knjige). *Večno mladi Htinj. Ob 80-letnici Janka Čara*. (Zora, 83). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna knjižna zbirka Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofska fakulteta.

– –, 2016: 80 let akademikinje in zaslužne profesorice Univerze v Mariboru prof. dr. Zinke Zorko, *UMniverzum: interna revija Univerze v Mariboru*, april 2016/1, 6–7.

– –, 2022: Zinka Zorko in Pleteršnikovi dnevi. *Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinjo Zinko Zorko*. (Zora, 148). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. 7–29.

– –, 2022a: Življenje in delo častne občanke občine Selnica ob Dravi akademikinje Zinke Zorko. *Zinkin zbornik*. Ur. Marko Jesenšek. Selnica ob Dravi: Občina. 7–41.

Marko JESENŠEK (ur.) (2022): *Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinjo Zinko Zorko*. (Zora 148). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2022.

Marko JESENŠEK, Mihaela KOLETNIK, 2016: Zaslužna red. prof. dr. Zinka Zorko – redna članica SAZU. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 80=45/1, 5–11.

Tamara JURIČ: Zorko, Zinka. (1936–2019). *Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj, 2020. Dostopno na: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/zorko-zinka-terezija/> (pridobljeno 8. 1. 2023).

Mojca KUMIN HOVAT, Januška GOSTENČNIK (2022): Zinka Zorko in Slovenski lingvistični atlas. *Narečno besedje slovenskega jezika. V spomin na akademikinjo Zinko Zorko*. (Zora 148). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2022.

Martina OROŽEN, 1998: Recenzija. *Zinka Zorko (1998): Haloško narečje in druge dialektološke študije*. (Zora, 6). Maribor: Slavistično društvo Maribor. (Na zavihku platnic).

Zinka ZORKO, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. (Piramida 3). Maribor: Kulturni forum, 1995.

– –, 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo, 1998.

– –, 2009: *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*. (Zora 64). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, 2009.

Spletni viri

https://fran.si/204/sla-slovenski-lingvisticni-atlas/datoteke/SLA_Karta-narecij.pdf

<https://www.sazu.si/clani-sazu/2> (pridobljeno 3. 1. 2023).

ZINKA ZORKOS DIALEKTOLOGISCHE SPUREN – ORTE, METHODEN, ERKENNTNISSE

Die Akademikerin Zinka Zorko war die vierte unter den Dialektologen, Mitgliedern der Slowenischen Akademie der Wissenschaften und Künste, wo sie die slowenische dialektologische Forschung von Fran Ramovš, Tine Logar und Jakob Rigler erfolgreich fortsetzte. Ihre Forschungsrouten verliefen überwiegend im Bereich der Kärntner, Steirischen und Pannonischen Dialekte. Die Erforschung der gesprochenen Mundart ergänzte sie durch das Studium der dialektalen Elemente in historischen Dokumenten und Belletristik. Ebenso wichtig für die Weiterführung der slowenischen dialektologischen Forschung ist ihre Mentorentätigkeit, denn sie engagierte sich als Mentorin zahlreicher Diplom-, Master- und Doktorarbeiten.

In der vorliegenden Studie wird besonderes Augenmerk auf die Analyse der Darstellung von Dialekten und lokalen Mundarten in den Werken von Zinka Zorko gelegt. Folgendes wurde festgestellt: Phonologische Merkmale werden prinzipiell mit der Methode der phonologischen Beschreibung dargestellt, auf morphologischer Ebene werden am häufigsten und insbesondere im Vergleich zur Literatursprache Besonderheiten flektierender Wortarten hervorgehoben, in der Regel werden auch die wesentlichen syntaktischen Merkmale der gesprochenen Dialekte gezeigt. Wertvoll dazu sind zahlreiche illustrierende dialektale Texte in phonetischer Transkription, die sie auf verschiedenen Fachtagungen mit Videopräsentationen bereicherte.

Prof. Zinka Zorko hat mit ihrer Dialektforschung unsere Kenntnisse zu nordöstlichen Dialekten des slowenischen Sprachraums entscheidend geprägt und mit deren detailreichen Beschreibung zu ihrer genaueren inhaltlichen und geographischen Einordnung in den Reichtum der slowenischen Dialekte beigetragen.